

*Rökelsesökaren – en liten bok om rökelse
från Sorkfjord Fuma*

Det gläder mig mycket att du är intresserad av vår veganska kvalitetsrökelse som tillverkas i Japan. Har du några frågor om rökelse eller förslag på hur den här boken kan göras bättre så tveka inte att kontakta mig på *fumasupport@sorkfjord.com* – jag ser fram emot att höra från dig!

Alexander Wireen
konstnär och rökelseentusiast på Sorkfjord Fuma

Japansk rökelse

Japansk rökelse utmärker sig genom att den inte har någon inre kärna av bambu, utan istället består endast av sammanpressade

rökelseingredienser. Detta gör att stickorna brinner med renare doft och kan brytas till önskad längd för att anpassa brinntiden.

Har du tidigare använt indisk rökelse (*agarbatti*) kanske du blir förvånad över att vår rökelse doftar så mildt och ryker så lite. Japansk rökelse är i allmänhet betydligt diskretare än *agarbatti*.

Genom ett nära samarbete med tillverkarna kan vi garantera att alla rökelse vi säljer innehåller endast vegetabiliska ingredienser.

Att bränna rökelse

Håll rökelsens ena ända ovanför en låga tills den börjar brinna. Vifta eller blås sedan ut lågan så att rökelsen börjar glöda. Placera

den nu i en rökelsehållare eller i en skål fylld med aska, sand eller grovt salt. Se till att rökelsens aska faller på ett eldfast underlag, till exempel ett porslinsfat.

Om du vill släcka rökelsen innan den brunnit ut så stick ned den glödande ändan i hållarens hål eller sanden. Alternativt kan du doppa rökelsens topp snabbt i vatten för att vara säker på att den slocknar.

Alla Sorkfjord Fumas rökelse är främst tänkta att avnjutas på avstånd, eller när röken i rummet lagt sig. Endast så framträder rökelsens sanna karaktär, den doft som rökelsemästaren eftersträvat när hen komponerat doften. Tänd alltså helst rökelsen några meter ifrån dig, eller i ett rum där du för tillfället inte vistas. När röken knappt längre syns i rummet har doften mognat. På för nära håll eller i alltför koncentrerad form har all rökelse en

oangenäm, skarp doft som bedövar näsan.

Om du beställt prover

Våra doftprov innehåller rökelsestickor som kortats ned till 30–60 mm längd. För information om stickornas längd i originalförpackningen, se webbsidan.

Ingredienserna

Traditionell japansk rökelse innehåller ett fåtal ingredienser som kombineras i olika proportioner för att skapa ett brett spektrum av dofter.

Agarträ är en typ av aromatisk ved som under sällsynta omständigheter under inflytande av en viss mögelsvamp bildas i bland annat trädet *Aquilaria malaccensis*. Den vildväxande råvaran är mycket dyrbar och sällsynt, men agarträ av god kvalitet kan nu också framställas på plantager.

Bensoeharts är ett harts som utvinns från bland annat trädet *Styrax tonkinensis*. Det bränns över glödande kol i katolska och ortodoxa kyrkor samt arabvärlden.

Borneol, en naturlig form av kamfer, är vita, oljiga kristaller som utvinns genom destillation från bland annat trädet *Dryobalanops aromatica*. Kamfer har en frisk, kylande doft och ingår ofta i linement.

Olibanum är ett harts som framtränger när ökenträdet *Boswellia sacras* bark skåras. Det används bland annat i katolska och

ortodoxa kyrkor. Dess doft främträder endast när det upphettas.

Patchouli (*Pogostemon cablin*) är en tropisk mynta som hos oss är känd för sin användning i parfym och för att ge långvarig parfymering till indiska textilier.

Sandelträ (*Santalum album*) har en animalisk doft liknande det mänskliga feromonet androstenol.

Tabako är den malda barken från trädet *Machialus thunbergii* och används som bindemedel i japansk stickrökelse.

Den japanska rökelsens historia

Genom arkeologiska fynd av bland annat rökelsebrännare har man kunnat konstatera att rökelse användes redan cirka 2000 år före

Kristus i Induskulturen och Kina. Det skulle dock dröja ända till mitten av 500-talet e Kr tills rökelsen kom till Japan med buddismen (Morita 1992, 32).

En av rökelsens tidiga förkämpar i Japan var den kinesiska prästen Ganjin (688–763 e Kr), som efter flera strapatsfyllda försök till slut lyckades segla över Japanska havet till Japan. Ganjin var inbjuden för att arbeta med införandet av buddistiska ritualer för den japanska ledningens räkning, och introducerade även olika typer av sammansatt rökelse (*shokoh*) som användes i Kina (Morita 1992, 35–36). *Shokoh* består av 5–10 aromatiska ingredienser som finhackats och bränns över glödande kol.

Kineserna hade på 600-talet sedan en tid använt rökelse inte bara i religiösa sammanhang, utan också för nöjes skull (Morita 1992, 34). Att bränna rökelse utanför ett religiöst sammanhang

benämns i Japan *soradaki*, vilket betyder tom bränning, i kontrast till *sonae-koh* som är rökelse som offerats till Buddah. Att bränna rökelse utanför religiösa sammanhang blev snart en del av den japanska kulturen, och förfinades under århundradena till det som idag kallas *koh-do*, rökelsens väg.

Omkring år 1200 väcktes intresset för att bränna och lukta på enstaka stycken agarträ (till skillnad från blandad rökelse). På 1300-talet spreds denna vana ytterligare och en tradition kring att "lyssna" på rökelse började ta form. I slutet av 1500-talet hade den profana rökelsekonsten fått formella ramverk. Under 1500-talet började man i Japan också tillverka rökelsestickor av den typ som Sorkfjord Fuma fortfarande säljer (Morita 1992, 34). Rökelsestickorna är lätta att hantera och kräver till skillnad från *shokoh* inte glödande kol och aska för att brännas.

Intresset för rökelse i Japan kulminerade kring sekelskiftet 1700–1800. Tokyos överklass ägnade nu mycket tid åt traditionella konstformer som teceremoni, *noh*, poesi och rökelse. Bruket spred sig även till den växande medelklassen, och rekommenderades som den första konstform en sällskapsdam skulle lära sig. Det var nu som de två skolorna inom *koh-do* utkristalliserade sig: *shino*- respektive *oie-skolan*. Båda skolorna hävdade legitimitet grundad i det sena 1400-talet, då vasallen och militära rådgivaren Shino Soshin samt vetenskapsmannen, ministern och poeten Sanjonishi Sanetaka arbetade med att klassificera shogun Ashikaga Yoshimasas rökelse och sätta upp ramverk för hur den kunde avnjutas. Det var år 1700 alltså 200 år sedan de två män som fått ge namn åt de två skolorna fanns i livet, och de kan därför ej anses som skolornas egentliga grundare (Morita 1992, 43–46).

Shinoskolan inom *koh-do* lägger vikt vid regler och noggrann andlig träning medan *oieskolan* betonar det sociala sammanhanget och ett poetiskt sinnelag. I likhet med den japanska teeceremonin skrevs inte mycket ned om de mer subtila delarna av rökelsetraditionen, utan den har till största delen varit muntlig. Flera handböcker om rökelseceremonin skrevs runt år 1700, men böckerna innehåller oftast endast de yttre delarna av ceremonins form. De andliga och filosofiska perspektiven samt de olika dofternas karaktärer behandlas ej på djupet. Under 1700-talet gick också just kunskapen om mycket av dessa delar av ceremonin förlorade. Fokus kom istället att ligga på vackra tillbehör och skickligheten att identifiera dofter (Morita 1992, 46–47).

Meijirestaurationens samhällsomvälvningar med början år 1866 gjorde det svårt för rökelsemästarna att försörja sig på att under-

visa, och traditionen spädades långsamt ut. Men från 1920-talet och framåt har rökelsens väg åter igen varit närvarande i det japanska samhället i form av kurser och årliga ceremonier i buddistiska tempel. Det är nu (2018) möjligt att delta i traditionella rökelseceremonier varje månad i till exempel Tokyo och Kyoto.

Rökelsens hållbarhet

Rökelse har mycket lång hållbarhet och doften förändras över tiden. Efter 5–10 år kan du märka att rökelsens doft mognat.

Förvara rökelsen i ett rum med 40–60% relativ luftfuktighet för att den ska brinna med optimal temperatur och avge bäst doft.

Utforska nya dofter med en lek

Rökelselekar har förekommit i Japan i olika former sedan 1300-talet. Här följer ett exempel på en enkel lek som du och dina vänner kan använda för att lära känna rökelse.

Börja med att välja ut en sticka vardera av tre sorters rökelse som du vill ha med i leken. Bryt sedan varje sticka i tre delar. Blanda rökelsen.

Nu börjar leken! Bränn en rökelse i taget, tre rökelse efter varandra. För att deltagarna inte ska kunna fuska genom att titta på rökelsens färg kan du sätta den bakom något, till exempel en uppställd bok som fungerar som skärm. Det är nu deltagarnas uppgift att avgöra om några av de tre rökelsen var samma. Så fortsätter spelet tills alla 3×3 rökelse bränts.

Svaren skrivs traditionsenligt ned i form av tre vertikala streck som representerar de tre rökelserna i varje grupp. Det vänstra strecket är den rökelse som bränts först, det mittersta den andra och det högra den sista. Om några av rökelserna är identiska så förbinds dessas streck med en horisontell linje. Symbolerna nedan betyder alltså i tur och ordning: alla tre rökelserna är olika, de två första rökelserna är samma, de två sista rökelserna är samma, den första och sista rökelsen är samma, alla tre rökelserna är samma.

Under leken antecknar varje deltagare själv sina svar med hjälp

av symbolerna, och när alla nio rökelseprover bränts kan deltagarna jämföra och diskutera svaren.

Vill du veta mer?

På Sorkfjord Fuma Rökelseblogg *fumablog.sorkfjord.com* kan du läsa mer om japansk rökelse.

Källor

Morita, Kiyoko. 1992. *The Book of Incense*. New York: Kodansha USA.

SORKFJORD

Copyright © Alexander Wireen 2018 · fuma.sorkfjord.com
Tryckt 2018 av Firma Alexander Wireen, Killeberg
ISBN: 978-91-980840-2-3